

Realități geografice tulcene

Începând cu acest număr, revista noastră vă prezintă informații despre așezările județului Tulcea, cu istoricul, evoluția și problemele de natură social-economică cu care acestea se confruntă. Începem cu colonia Altân Tepe, o localitate care suferă în prezent din cauza închiderii exploatarii de minereu de cupru, activitate care a contribuit la apariția ei.

Redacția

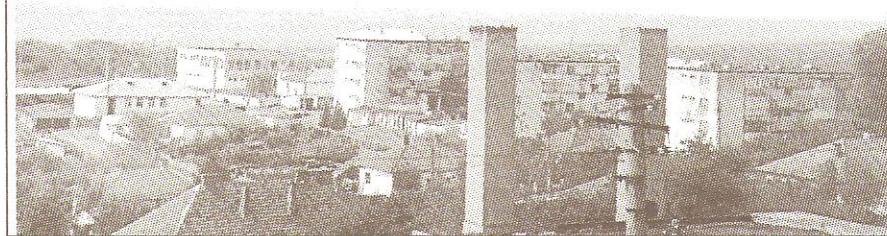
Sat component al comunei Stejaru, Altân Tepe este așezat la 3 km NE de centrul de comună, la poalele dealului cu același nume (319 m), din Podișul Casimcei. La el se ajunge urmând drumul județean dinspre Două Cantoane spre Topolog sau spre Beidaud și Casimcea, o deviere spre N pornind cu circa 2 km înainte de a ajunge în centrul de comună, locul fiind marcat de un stejar izolat.

Este una din cele mai tinere localități ale județului Tulcea, apărută pe lângă colonia muncitorească înființată pentru exploatarea piritelor cuprifere, în 1926, care a atras locuitorii din satele din jur, dar și din alte regiuni ale țării.

În jurul anului 1897 au demarat prospecțiunile geologice în zonă, lucrări conduse de inginerul Radu Pascu. Cu siguranță, una din cauzele care au generat aceste lucrări a fost și denumirea dată de turci dealului care străjuiește localitatea. Lucrările la primul puț de foraj, începute de inginerul amintit, au fost continuate de firma E. Wolff. Un al doilea puț a fost forat până în 1916, apoi un al treilea. La începutul primului război mondial mina a trecut în patrimoniul statului, care utiliza minereul de cupru pentru obținerea acidului sulfuric.

Ocupația germană a contribuit la amplificarea lucrărilor la mină, fiind realizată cu această ocazie și calea ferată care per-

Imaginea localității (foto A. Băisan)

mitea transportul minereului către stația Baia, de unde lua drumul Germaniei. Retragerea armatelor germane a însemnat părăsirea exploatarii și inundarea galeriilor. Începând cu 1926 mina a fost concesionată Creditului Minier, care o pune, practic, în valoare, apărând și colonia muncitorească, ce a dat naștere unei noi localități pe harta județului.

Vatra satului este de tip regulat, adunat, ulițele fiind paralele sau perpendiculară pe strada principală, pe care se găsesc cele câteva blocuri vechi, unele în stare de ruină și clădirile administrative ale exploatarii miniere, aflate într-o condiție nu cu mult diferită.

Populația a evoluat astfel: 148 locuitori în 1948, 437 în 1956, 629 în 1966, 587 în 1977, 891 în 1992 și 796 în 2002. Dacă cifra locuitorilor a crescut până în 1992, din acest moment ea a început și va continua să scadă.

Deși mina era considerată una din cele mai rentabile la nivel de țară, pe ramură, ea a fost în cele din urmă închisă. Spectrul închiderii ei și șomajul (în ciuda declarării localității "zonă defavorizată") au dus la scăderea numărului de locuitori.

În lipsa exploatarii minereului de cupru, ocupățiile principale se leagă creșterea ovinelor, cultura cerealelor neavând condiții favorabile de dezvoltare datorită solurilor proaste și superficiale, pretabile pentru pășunea sărăcăcioasă, tipică stepei dobrogene.

Două mici abatoare, sateliți ai unor societăți de profil din Tulcea și o secție de imbuteliat băuturi alcoolice completeau cândva lista unităților de producție, care ofereau loc de muncă pentru alte 25 de persoane, ele fiind mai degrabă surse de îmbogățire rapidă pentru unii « investitori cu inițiativă ». și

acestea au fost dezefectate, ajungându-se la situația paradoxală ca muncitorii disponibilizați la vârste „fragede“ să se întrețină pe ei și familiile lor din ajutorul de șomaj, cei mai mulți fiind pensionați, obișnuindu-se cu pensia înainte de a se obișnui cu munca !

Rețeaua comercială este alcătuită din magazin mixt, chioșcuri alimentare, un bar și o brutărie.

Satul dispune de oficiu poștal, cu centrală telefonică și o biserică ortodoxă, slujită de preotul paroh din Stejaru.

În peisajul dominat de construcțiile exploatarii miniere, între care și cantina, se detașează prin aspect și buna gospodărire școala cu clasele I-VIII și SAM, care are și un local în care funcționează o grădiniță. Școala dispune de o bibliotecă dotată cu 5000 de volume.

Dispensarul uman este deservit de un medic și un cadru cu pregătire medie.

Acete trepte nu mai duc nicăieri (foto Alina Băisan)

Turismul de sfârșit de săptămână ar putea fi o variantă de dezvoltare a localității, cu condiția investițiilor în spațiile de cazare ale exploatarii miniere sau în cabana concesionată de această unitate unui investitor particular. Zona în care este amplasată această cabană este deosebit de

pitorească, oferind imagini superbe spre Podișul Babadagului.

Numele satului provine de la cel al dealului la poalele căruia se află, în care piritele dau senzația strălucirii aurului, motiv pentru care turcii i-au spus Altân Tepe, adică *dealul cu aur* (alt = aur; tepe = deal).

Altân Tepe - lumea prăbușită într-o mină

Alina Băisan

Trei sferturi din populația coloniei Altân Tepe numără persoane pensionate înaintea împlinirii vârstei de patruzeci de ani. La cum au circulat unele zvonuri, cum că în galeriile părăsite ale minei s-ar fi depozitat deșeuri nucleare de la Cernavoda, cineva ar putea crede că o boală misteroasă, produsă de radiații, le-a răpus oamenilor puterea de muncă.

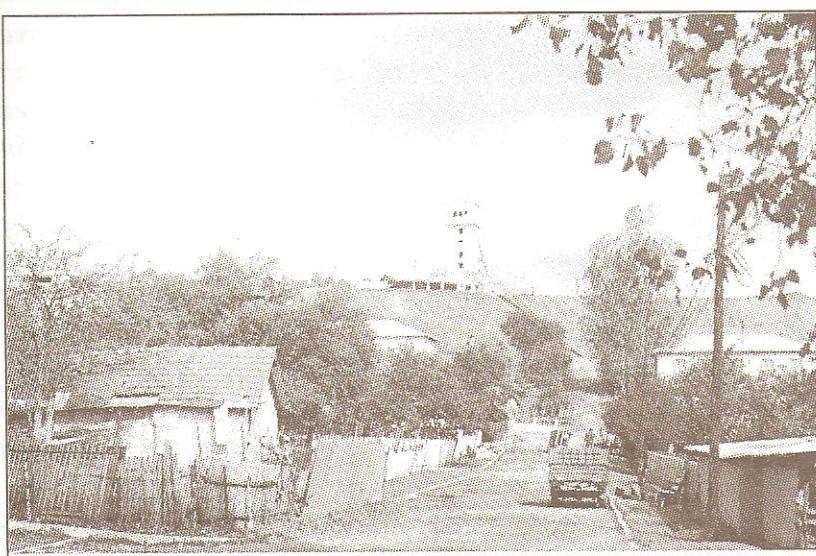
Realitatea este că în fostele puțuri de exploatare a piritei cuprifere nu se găsește decât apă, care periodic inundă subteranul, iar oamenii ar mai munci și astăzi, dacă ar avea unde. Din cauza prăbușirii generale a industriei, una dintre cele mai rentabile mine ale județului Tulcea a fost închisă în 2003, iar statutul de „zonă defavorizată“ căpătat

încă din 1999, nu i-a mai putut aduce înapoi viață.

Un singur om din sat s-a îngrijit ca nimic să nu fie dat uitării și a înăndat, între coperte de dosare, vinele trecutului și ale istoriei întârziate.

Nici satul nu e sat

Nenea Dușa o face pe ghidul trist printre ruinele puțului părăsit din vârful dealului și de fiecare dată privește tăcut la entuziasmul străinilor de a fotografia dărămăturile. Vorbește puțin. A lucrat în mină, la instalația electrică. Acum și-a găsit un rost pe lângă școală. În ruinele rămase doar copiii se mai joacă. Niște godaci mai scormonesc iarba, dar se țin la distanță de mină. Clădirile n-au

Imagine din „colonia” Altân Tepe (foto A. Băisan)

fost demontate precum fostele CAP-uri. Oamenii nu au putut, de atâtă greu, nici să mai fure cărămizile.

Locitorii nu spun satului, sat. Din 1955, ei își duc viața într-o „colonię”, care în vremurile bune, aducea mult a oraș. S-au bucurat de un cinematograf cu proiecție, înaintea oamenilor din Tulcea, iar în 1976 aveau strand, care acum zace părăsit la marginea satului. La fel, blocurile și clădirile ce asigurau infrastructura companiei miniere, toate privesc spre drum cu ochii scoși ai ferestrelor fără tocuri și geam.

Au rămas un magazin mixt, câteva chioșcuri alimentare, un bar și o brutărie. Biserică ortodoxă, o încăpere de casă țărănească, găzduiește rar slujbe, cu preoți veniți de la comună. Școala are tot mai puțini elevi, dar cei rămași învață modernizarea pe câteva calculatoare performante, obținute prin Banca Mondială.

„Ați pozat numai ruinele. Nu vreți să vedeți și grădinița, e renovată acum. Puteți face fotografii și acolo...” Singura clădire nouă este grădinița, obținută cu greu și după mulți ani, de la exploatarea minieră. Pe zidurile ei, copiii unui Centru de Plasament din Babadag și-au pictat visele, pe locul unde cei mai în vîrstă le-au îngropat de mult.

Goana de după aur

Din 1980 până în 1997 s-au extras din mina Altân Tepe, 226,31 kg de aur și 5774 kg de argint.

La fiecare tonă de minereu se obțineau trei grame de argint. Nici vorbă de „munte cu aur”. Metalele valoroase erau celelalte. Încărcate în vagoane, luau direcția centrelor de flotație. La Năvodari se prelucra pirita, la Zlatna, cuprul, la Galați, fierul. Cu timpul însă, managementul păgubos și minereul cu o concentrație modestă au făcut exploatarea nerentabilă.

Oamenii nu au mai putut de atâtă greu, nici să fure cărămizile

Primele zvâncniri ale cutremurului s-au simțit atunci când conducerea minei a ajuns să se împrumute cu câteva sute de milioane de la patronul unei crâșme din sat, pentru a putea plăti o parte din salariile muncitorilor. Banii se întorceau în cea mai mare parte tot la crâșmă, imediat ce muncitorii își primeau bruma de salariai. În 1991, din 618 muncitori, 359 au rămas în somaj tehnic. Șase ani mai târziu, în 1997, au mai rămas 222 de persoane cu loc de muncă, din 480. De-a lungul a patru luni, august – noiembrie 2002, personalul a fost redus cu 525. Până la 24 martie 2003 mina Altân Tepe a fost scoasă din uz, iar subvențiile s-au ridicat la 2885000000 de lei.

Se pare că filoanele de cupru nu au fost integral exploataate, aşa cum nu a fost valorificată nici apa care inundă periodic galeriile minei, pe care nemții au propus să o recicleze. Partea română nu a fost de acord, aşa că apa a fost deversată pe marginea drumului de acces spre localitate, unde a produs un peisaj selenar.

Fiecare muncitor a primit în jur de 125 de milioane. Familiile tinere, unde ambii soții au lucrat la mină și au luat împreună aproape 250 de milioane, au plecat la oraș, la Năvodari, unde au investit banii în apartamente. Cei care nu au primit decât un salariu compensatoriu nu și-au putut permite să plătească 200 de milioane de lei, prețul unei locuințe la acea vreme. Opt dintre muncitori nu au avut parte de salarii compensatorii. S-au închis în mină, după ce, înainte cu câteva luni, peste 40 de mineri se blocaseră în subteran, în galeriile de la

500 de metri adâncime, cerând majorarea plășilor compensatorii la 250 milioane de lei. Disperați, oamenii s-au trecut însă pe listele celor care aveau dreptul la despăgubiri, iar sentința dată pe data de 4 februarie, în urma întâlnirii dintre subprefectul județului Tulcea din acea vreme, Vladimir Mănăstireanu și reprezentanții Ministerului Industriei și Resurselor, a fost năucitoare: punerea în aplicare a programului de închidere și conservare a minei de la Altân Tepe.

Muncitorii tineri, fără vechime de un an, nu au primit despăgubiri. Nenea Dușa zâmbește amintindu-și: „Noră-meă n-a avut trei zile până la un an și nu i-au dat nici un ban...”

În urma închiderii minei și a celor câtorva unități productive, au rămas pe drumuri 255 de persoane, cu familiile lor, cea mai mare parte a mirenilor fiind pensionați la vîrste de 40-45 ani. S-au săturat de pensie înainte de a se sătura de muncă.

Curg nucile

„Da' e cam nervos. Vorbește mult, mamă, nu vă interesează pe dumneavoastră căte vorbește el. Mai bine vă duceți la acela, cum îi spune... Da' stai să văd ce face el prin casă, poate vrea să vă spună căte ceva.”

Femeia dispare în spatele unei perdele și ne lasă pe mine și pe nenea Dușa în preajma unei măsuțe joase cu scaune mici, vopsite gri. Câteva găini, închise după un gard de sârmă, se uită la noi fără gălăgie. Pe masa joasă, rostogolite, câteva nuci. Acum e vremea lor. Au miezul încă moale și dulce, dacă îndepărtezi pojghița subțire amăruie. Stolurile de ciori scutură nucii de pe marginea șoselelor, iar oamenii cu sacii de rafie la subsuoară le gonesc și le fură prada. Dar Lucian Panaiteșcu are nucul lui, în gospodărie.

„Vezi să nu vorbești mult, că tu vorbești mult tare. Vezi ce o interesează pe fată și ia-ți și hârtiile”, se aude glasul femeii din spatele perdelei.

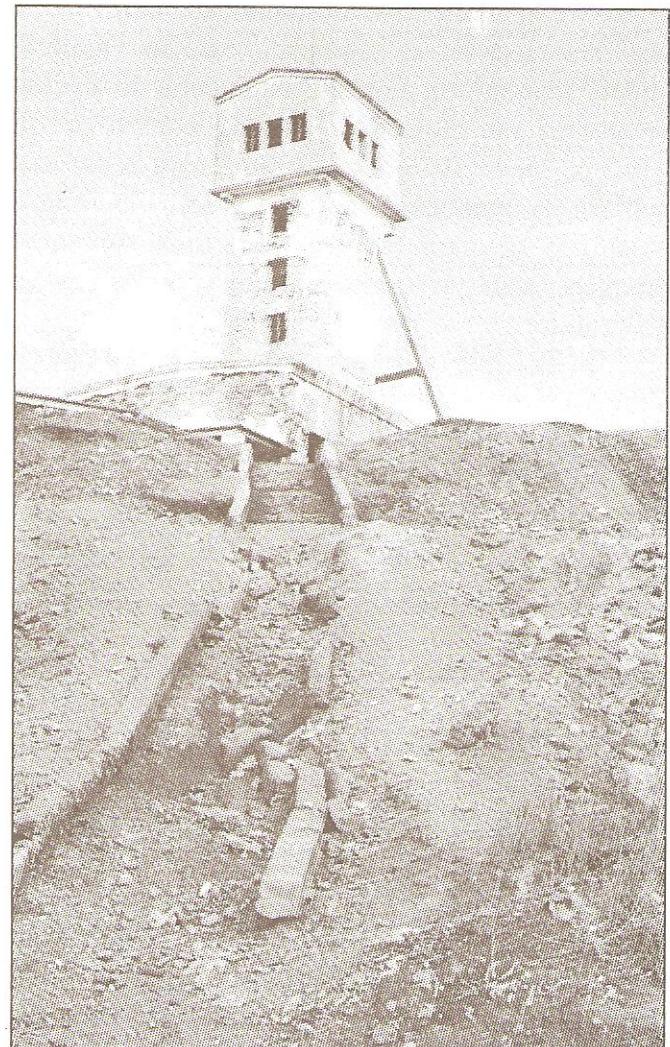
Iese din casă un om la vreo cincizeci de ani. Ascunde o privire intelligentă în spatele ochelarilor și aduce mult a profesor, atât prin înfățișare, cât și prin claritatea cu care pronunță cuvintele, cânătărindu-le fără grabă înainte de a le rosti. Ne îndeamnă să ne aşezăm.

„Mie mi-a plăcut să am măsuță afară, așa, ca la țară. Ia o nucă. Vrei să știi despre colonia

noastră. Tot ce pot spune e că în anul 1897 câțiva specialiști, între care Radu Pascu, au început cercetările în zona aceasta a Dobrogei în căutarea diferitelor minereuri ce se pare că ar fi existat în împrejurimi. Legenda spune că, ieșindu-le în cale un cioban cu oile sale, acesta le-ar fi spus: de ce nu vă duceți la Altân Tepe. Ca să înțelegeți, denumirea de Altân Tepe este una turcească și s-ar traduce în felul următor: dealul sau vârful de aur. Asta nu înseamnă că aici s-a exploatat numai aur. S-au extras cupru, sulf, fier și abia mai târziu aur și argint. Abia în 1905 se presupune că au fost săpate primele galerii”.

„Măi, da' adu-i fetei... las-o să citească monografia...”

„Un neamț, Emanoil Wolff se numea, de unde până unde a aflat el de mină, a venit aici și a investit în ea. Dar s-a întâmplat ca în 1914, în urma izbucnirii primului război mondial, acest neamț să părăsească exploatarea și să plece din

Puțul principal de acces în subteran

țară. Însă nemțiii când au venit, au continuat să exploateze ce descoperise Wolff. Așa că forajele s-au făcut până la orizontul 75, adică 75 de metri în jos de la nivelul mării, cota 317. În timpul în care germanii exploatau în zonă, cuprul era în concentrație de 5,5%, iar sulful de peste 50%. Aveau nevoie de cupru pentru gloanțe. Ei au făcut și calea ferată pentru transportul minier până la Baia, ocolind dealurile, în lungime de 23 km. Cu prizonieri sărbi au făcut această cale ferată”.

„Auzi, dă-i și articolul ăla. Mai știi unde le-ai pus? Mă duc eu să îți le cauți. Că tu degeaba îi spui fetei, că pe ea n-o interesează astea. Du-te și cauță articolele alea. Sunt cele mai bune, extraordinare...”

„Da' o să mă duc”, răspunde calm omul, fără să se clintească de pe scaun.

„Ei, în 1916 exploatația minieră din colonia Altân Tepe a trecut în proprietatea societății pe acțiuni Creditul Minier. Patru acționari de bază au cumpărat de la stat mina. Victor Vernescu, om cu studii în Austria a condus această societate, iar lucrătorii din mină erau obligați să cumpere acțiuni. Li se oprea din salariu. Așa era regula.”

„Du-te și adu-le, că îți-am făcut ordine acolo.”

Se ridică în cele din urmă și intră în casă. Îi zâmbesc lui nenea Dușa, uitat pe un scaun ceva mai de-o parte și mă întreb dacă femeia asta e exagerat de bine intenționată sau încearcă să scape mai repede de noi.

Domnul Lucian ieșe cu niște dosare îngălbene, cărora le face loc pe masă, împingând nucile mai într-o parte. Câteva se rostogolesc și cad pe ciment sunând a gol. Cu mișcări nervoase, dă paginile unui caiet cu scris de mâna. Îl pune la loc pe masă și ia altul, cu documente xerografiate. Duce din când în când degetul arătător la gură, brun la vîrf din cauza cojilor de nucă și-l umezește. Caută, desigur, ceva. Scoate cu satisfacție o hartă detaliată a subteranei și arată galeriile.

„Trei dintre puțuri aveau ieșire directă și al patrulea era orb, adică nu comunica direct cu exteriorul. Ca să îți spun exact, s-au săpat mii de metri de galerii... - împachetează hârtia și se întoarce la răsfoitul dosarelor: - mi-am notat pe undeva pe aici cifra exactă: 15 kilometri de foraje s-au făcut.”

Copiii și-au pictat visele pe locul unde cei mai în vîrstă și le-au îngropat de mult

Arhiva

Pe măsuța joasă din fața noastră stă istoria coloniei Altân Tepe. Domnul Panaitescu a avut grija să adune orice foaie de hârtie care ar putea spune un cuvânt despre povestea locului. Dosarele ascund documente de arhivă dibuite cu greu prin cutii bine ascunse, cu praf de birocrație. Între cartoanele pline de cocoloașe se îngheșuie hârti, mărturiiile oamenilor, date despre societatea Creditul Minier, cercetări ale specialiștilor în geologie, fotografii xerocopiate ale unui anume Vernescu, împreună cu familia.

Iar când vine vorba de istoria recentă a locului, omul cauță sprijin în paginile unui jurnal, ținut încă de când vremurile au început să se tulbură în preajmă. Tot aici, în tabele întinse pe pagini întregi sunt notate cantitățile de minereuri extrase, numărul accidentelor de muncă și date despre toți muncitorii din mină. „Uite, aici am despre toti directorii care au fost până s-a ales praful.”

Închisoarea de sub pământ

Munca în mină s-a făcut de la început cu prizonieri. Între „documentele” lui Panaitescu, o

scrisoare datată 1971 și semnată de un fost ortac, Gheorghe Perianu, arată cum se muncea alături de prizonieri.

„Tovărășe director,

în anul 1916, am veni împreună cu fratele meu tocmai de la Simeria și ne-am angajat la exploatația minieră Altân Tepe...”

Din întunericul tunelelor, câteva imagini aduc miros de umedeală și pământ jilav. „*În mină, lumina era asigurată de lămpi cu carbid. Pereții mustea de apă. Prizonierii erau lăsați liberi în subteran, iar la terminarea programului se striga prezența. A vizitat o dată mina conducătorul celui de-al treilea Reich. Era o matahală de om...*”

„*Luciane, cât citește fata scrisoarea, ia zdrumică-mi niște ciocâlăi.*” Se duce în casă și-i aduce un fes, pe care i-l potrivește pe cap. „*Eu mă duc până la...*”

Tot cercetând documentele găsite prin arhive, Lucian Panaiteșcu a ajuns la concluzia că și comuniștii avuseseră de gând să trimită detinuți la muncă aici. „*Comandașeră pe 22 martie 1952 construirea a cinci clădiri, pentru cazarea a 120 de muncitori și a 40 de oameni, constituind personalul care asigura paza. Un alt raport datat în ziua următoare, arăta intenția adevărată a regimului: termenul «muncitorii» fusese înlocuit cu cel de «brațe de muncă speciale», deținuți, cu alte cuvinte. Clădirile au fost ridicate, însă deținuții nu au mai ajuns la Altân Tepe, pentru a-și topi puterile în altă parte, la săparea canalului.*”

Incinta fostei exploatari miniere a devenit loc de joacă pentru copiii satului (foto Alina Băisan)

A doua epocă de aur

Zona minieră Altân Tepe este declarată zonă specială prin HG 210/25.03.1999, pentru intervalul 1.04.1999-1.04.2009. Profitând de scutirea de taxe și impozite, pe care acest statut o presupunea, au apărut și au dus o viață efemeră, câteva unități industriale, între care o secție de producere a dopurilor din plastic și o secție de imbuteliere a băuturilor spirtoase. Pe hârtie, mult mai multe firme și-au deschis afaceri în zonă. Tot ce aveau de făcut era să își înființeze un sediu în colonie.

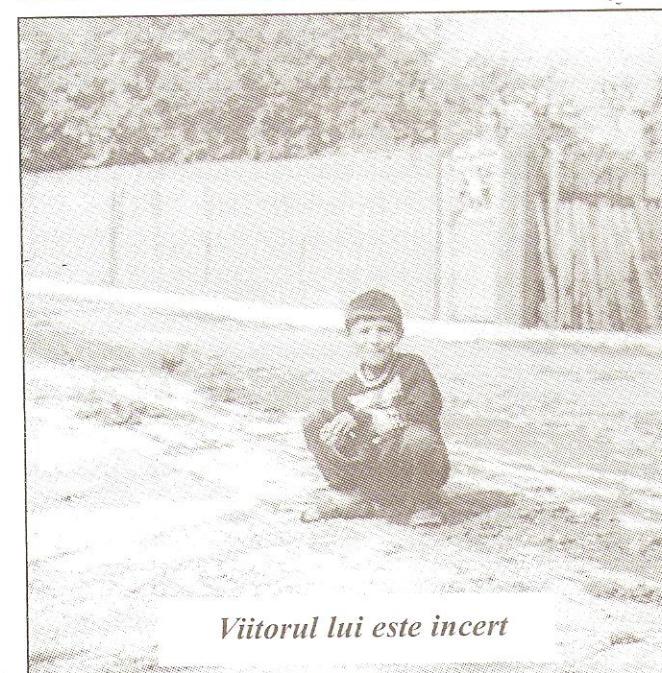
Oamenii își amintesc mai mult de cele două abatoare construite peste noapte. Iată ce notițe și-a făcut Panaiteșcu, la acea vreme, în jurnal: „*În zona Trei Stejari s-a început construcția unui abator, finalizată în decurs de o lună, pe data de 25 octombrie 2000. Al doilea abator a fost început pe 14 octombrie și ridicarea lui s-a terminat pe 13 noiembrie, același an.*”

„*Ce se făcea aici: se aducea carne, care, foarte proaspătă cu 7-10 ani în urmă, era prelucrată în abatoarele din Polonia, Cehoslovacia, pentru a fiține armata NATO. Astfel, carne cu termen de expirare aproape depășit venea aici, era porționată cu niște mașini speciale și trimisă la Tulcea, la Campofrio.*”

În cele două abatoare au lucrat 16 persoane. La 1 ianuarie 2003, Iancu Muhtaru a comandat demontarea abatoarelor, care pe data de 2 februarie 2003 s-a terminat. Ce fusese construit în două luni, a avut nevoie de una singură pentru demolare.

„*Eu ce-am făcut. Populația de aici, din colonie, nu a primit nici măcar un kilogram de carne. Așa că într-o zi, m-am dus la administrator și l-am întrebat dacă noi nu putem cumpăra niște carne: 9 octombrie 2002. Am primit de la Muhtaru Iancu peste jumătate kilogram de kaizer. Produsul este «îmbălsămat» cu nouă E-uri.*”

Și mai jos pe pagină, stă lipită eticheta roșie a bucății de carne, pentru a face dovada E-urilor. Dacă era bun kaizerul? „*Foarte bun, foarte bun*”, spune

*Ruină...**Ruinele pe care străinii le fotografiază cu frenzie, spre mirarea localnicilor**Viitorul lui este incert*

femeia lui Panaiteescu. „*De fapt, am luat de mai multe ori carne de la Iancu.*”

Lucian Panaiteescu a fost, începând cu anul 1953, șeful atelierului mecanic din cadrul exploatarii miniere. A venit în Dobrogea în '48. De loc e din Săndulești, iar bunicul său din Siliștea Gumești, unde s-a născut Marin Preda. Astă o știe și nenea Dușa, mai Tânăr decât Panaiteescu. Nu a plecat la oraș ca majoritatea tinerilor disponibili-zați. „*Eu aveam altă soartă aici.*”

Numai boșorogii au rămas aici, cei cu copii au plecat la oraș. „*Ce era să fac? Să mă cert cu nevastă-mea toată ziua? Le-am adunat; totuși sunt perioade pe care nu le acopăr. Îmi lipsește o perioadă mică, la început.*”

Ortacii și mecanica auto

De la grădiniță spre centru se înalță câteva blocuri. În marginea străzii doi oameni mânjiți de vaselină meșteresc la o mașină răsturnată. Din două în două străzi, alți bărbați fac același lucru: lustruiesc o piesă, suflă în șuruburi, desfilează căte ceva și apoi pun la loc.

Se îngrămădesc în jurul blocurilor câteva magazii de lemn, cu acoperișul lăsat. În ușa uneia mai mari, o pisică adulmecă miros de pește prăjit. Pe prispă, o femeie în trening albastru curăță usturoi. Locuiește la bloc, dar gătește la magazie, să nu facă deranj în apartament.

Nu prea are vecini. Toți au plecat pe la oraș să-și găsească rostul. Cumpărarea apartamentelor în Năvodari s-a dovedit o investiție neinspirată. Oamenii s-au întors de unde au plecat și majoritatea lucrează cu ziua la 8-10 kilometri depărtare, pentru proprietarii de terenuri. Băiatul Anei și-a luat o Dacie papuc cu banii de la disponibilizări și cără lemnă cu ea.

Notă: Articolul a apărut în numărul 203/18-24 octombrie 2004 al revistei „Opinia Studențească” a Facultății de Jurnalistică din Iași. Din păcate, de atunci și până în prezent, deși au trecut mai bine de trei ani, nimic nu s-a schimbat în bine în satul de la palele Dealului cu Aur. Clădirile ruinate ale exploatarii miniere s-au degradat și mai mult, în vreme ce domnul Lucian Panaiteescu a censemnat acest lucru în jurnalul său, cronică unui sat prăbușit în sărăcie, odată cu mina care i-a dat viață.

Redacția